

UDK 811.163.6'366.58:811.161.1

Mladen Uhlik

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

mladen.uhlik@ff.uni-lj.si

Andreja Žele

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

andreja.zele@ff.uni-lj.si

SLOVENSKO-RUSKA KONTRASTIVNA ANALIZA GLAGOLOV *VIDETI* IN *GLEDATI*¹

Prispevek obravnava temeljna glagola vidne zaznave v slovenščini in ruščini. Kontrastivno so obravnavane rabe glagola *videti/видеть*, ki označuje pretežno statično in nezavedno zaznavo, in *gledati/смотреть*, ki izraža dinamično usmerjeno zaznavo. Jezika se razlikujeta glede različnih skladenjskih možnosti omenjenih glagolov, povezanih s sporočanjскими perspektivami: ene zgradbe izpostavljajo opazovalca, druge pa zmožnost zaznave predmeta.

Ključne besede: glagoli zaznave, vidna zaznava, vid, slovenščina, ruščina

The article deals with two basic verbs of visual perception in Slovene and Russian. It includes a contrastive analysis of constructions containing *videti/видеть* 'to see', that denote predominantly static and unconscious perception, and constructions with *gledati/смотреть* 'to watch', that express dynamically directed perception. The languages differ with regard to the syntactic possibilities of including these verbs in different interpretation frames. They can be used in constructions that take the Experiencer as a focused subject or in constructions that promote Stimulus to the role of the subject.

Keywords: perception verbs, visual perception, aspect, Slovenian, Russian

1 Prispevek² se omejuje na obravnavo dveh temeljnih glagolov vidne zaznave v slovenščini in ruščini. Za oba jezika je značilna opozicija med pretežno stanjsko in nezavedno zaznavo (slvn. *videti*, rušč. *видеть*) in tvorno zavedno zaznavo (slvn. *gledati*, rušč. *смотреть*).

V prispevku obravnavamo pomenje obeh glagolov v slovenščini in ruščini glede na glagolske kategorije (vid, vezljivost, način, naklon) in njuno udeležensko strukturo. Pri analizi pomenja so upoštevani tudi osnovni aspektni oz. situacijski pomeni povedi z izbranimi glagoloma, npr. (ne)stanjskost, (ne)trajnost, (ne)teličnost. Obravnavana

---

¹ Članek je nastal kot del programa P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira ARRS.

² Avtorja se zahvaljujeta Aleksandru Letučemu, Mihailu Oslonu, Mihailu Sajenku, Sergeju Saju in Evgeniji Stepanovi za pomoč pri komentiranju ruskih primerov. Vso odgovornost za morebitne napake pri analizi in interpretaciji prevzemata avtorja.

temeljna glagola zaznave zaobsegata široko pomenje, kar posledično vpliva na možnosti široke skladenjske rabe.³

V zvezi z njuno široko skladenjskopomensko rabo upoštevamo delitev glagolov zaznave, na katero opozarja tipološka in slavistična literatura (npr. Viberg 1983, Moiseeva 1998, Wiemer, v tisku). Na podlagi bogatega tipološkega gradiva se glagoli zaznave delijo na tri skupine, kar velja tudi za vidno zaznavo: statično potencialno prehodne glagole (*videti*), aktivno oz. dinamično potencialno prehodne (*gledati*) in neprehodne v vezni vlogi (*biti videti*, *izgledati*). V slovenščini se potrjuje naslednja značilnost, na katero je v tipološki analizi jezikov opozoril že A. Viberg (1983): zgornjo prvo (*videti*) in tretjo skupino (*biti videti*) glagolov vidne zaznave povezujejo skupne značilnosti – prevladujoča statična pomenska sestavina.

V analizo razmerij med pomensko in izrazno ravnino so vključeni tudi primeri diateze, npr. *Vidim Mitjo bolnega* (*Я вижу Митю больным*) v razmerju z *Mitja je videti bolan* (*Митя выглядит больным*), pri katerih predmet zaznave (*Mitja* oz. *Митя*) prevzame vlogo stavčnega osebka. Opozorjeno je tudi na posebne naklonsko-zmožnostne zgradbe z glagoli zaznave, npr. slvn. *Od daleč se vidi morje*; rušč. *Издалека видно море*, ki v obeh jezikih kažejo zlasti na različne možnosti izrazitve sporočanega.

Pri analizi obeh širokopomenskih glagolov *videti* in *gledati* izpostavljamo tudi posebne aspektne situacije oz. vidske pomene povedi (stanje, trajnost, teličnost⁴), ki jih razumemo kot načine poteka situacije (prim. tudi Toporišič 2000: 352). Ti načini poteka so povezani z vzajemnim delovanjem dveh dejavnikov: s pomenskimi in kategorialnimi značilnostmi povedka (vid, čas) ter s skladenjskimi zapolnitvami povedi (izbrane leksikalne enote kot dopolnila), ki skupaj tvorijo sporočilno smiselno celoto.

2 Pomenska obravnava glagola slvn. *videti*/ rušč. *видеть*

Temeljni glagol slvn. *videti*/rušč. (*y*)*видеть* se uporablja kot krovni glagol vsem drugim glagolom vidne zaznave. Udeleženci in udeleženske vloge se posledično prilagajajo njegovim različnim skladenjskim pomenom.

2.1 Prvi pomen *videti* 'biti sposoben vidno zaznavati' (stanje+, trajanje+, teličnost–) izraža sposobnost zaznave, ki v ospredje postavlja netelično stanjsko lastnost opazovalca⁵ in zato izključuje površinsko izražanje predmeta zaznave.

³ V prispevku se opiramo na naslednja gradiva: tipske zglede rabe glagolov v razlagalnem Slovarju slovenskega knjižnega jezika na portalu *Fran* in korpusu *Gigafida 2.0*. Za čim bolj nazorno predstavitev razlik med slovenščino in ruščino uporabljamo tudi lastne poenostavljene vzorčne primere, slednji namreč še najboljše izpostavljajo podobnosti in razlike med obravnavanima jezikoma.

⁴ Teličnost v prispevku razumemo v širšem pomenu, saj za glagole zaznave teličnost v smislu poteka h koncu dejanja, ki ima tudi končni rezultat in povzroča spremembo prizadetega, ni značilna. Pri glagolih zaznave je teličnost povezana z novim doživetjem in spoznanjem.

⁵ Prvi udeleženec pri glagolih zaznave je opazovalec, nosilec zaznave, ki je podtip doživljajca.

Pri tem pomenu je poudarjeno trajno stanje, ki navadno ne vsebuje notranjih faz in notranje meje. Ker dejanje ne vključuje predvidenega konca, je v rabi najpogosteje neaktualni sedanjik (1–4). Pri tem glagolskem pomenu se pogosto pojavljajo prislovnodoločilni modifikatorji (načinovni prislovi), ki stanjskemu pomenu lahko dodajajo dinamiko, s katero lahko nakažejo spremembo med stanjem upovedovanja in predhodnim stanjem.

- (1) slvn. Janez dobro vidi.
rušč. Янез хорошо видит.
- (2) slvn. Janez zaenkrat dobro vidi.
rušč. Янез пока хорошо видит.
- (3) slvn. Janez dobro vidi na daleč/ na blizu.
rušč. Янез хорошо видит вдали/вблизи.
- (4) slvn. Janez vidi brez očal.
rušč. Янез видит без очков.

Razlika med neaktualno sposobnostjo zaznavanja in aktualno zaznavo je včasih odvisna od širšega konteksta. Ruski prevod primera (5) namreč opozarja, da se slovenski stavek lahko razume na dva načina: kot splošno vidno sposobnost (6) ali kot aktualno možnost zaznave, pri kateri se zaradi konteksta lahko opušča predmet zaznave (7). Primer (7), ki ne izraža sposobnosti videnja, tudi kaže, da se v ruščini aktualna statična zaznava lahko izraža na dva načina: ob osebнем glagolu *видеть* ima ruščina še možnost izražanja s povedkovnikom *видно* in dajalniškim doživljalcem.

- (5) slvn. Ali vidiš?
- (6) rušč. (Ты) видишь?
- (7) rušč. Тебе видно/Ты видишь (... там что-то движется)?
slvn. Ali vidiš (... tam se nekaj premika)?

Za aspektno situacijo povedi z glagolom *videti* v prvem pomenu je značilno upovedovanje trajne sposobnosti zaznave (trajanje +, stanje +), zato je v tem primeru prednostna nedovršna raba *videti*.

2.2 Drugi pomen glagola *videti* 'vidno zaznavati/zaznati vsebino' uvaja površinsko izraženega drugega udeleženca, ki je predmet zaznave⁶ in vsebinsko konkretizira zaznavno zmožnost.

Predmetna vsebina glagola *videti* se najbolj običajno izraža s samostalniško zvezo v vlogi dopolnila, ki navadno označuje predmet (8), konkretni pojav ali dogodek.

- (8) slvn. Na drugi obali vidimo znamenito tržnico.
rušč. На том берегу мы видим известный рынок.

Oba jezika omogočata zgradbe, pri katerih z izraznim umikanjem opazovalca poudarimo možnost zaznave imenovalniškega (*tržnica*) ali tožilniškega pobudnika (*tržnico*).

⁶ Drugi udeleženec oz. predmet zaznave ima udeležensko vlogo pobudnika (stimula) zaznave.

V tem primeru slovenščina daje prednost povratnima zgradbama: s splošnim doživljalcem in tožilniškim pobudnikom (9) ali s splošnim doživljalcem in imenovalniškim pobudnikom (10). Nepovratna ujemalna zgradba (11) je v slovenščini manj navadna.⁷ Možno pomensko ločevanje med povratnima zgradbama in nepovratno ujemalno zgradbo je v tem, da povratni zgradbi poudarjata splošno neaktualno zmožnost zaznave, medtem ko se pri nepovratni zgradbi sporočilno težišče prenese na aktualnost opazovanja in opazovalni predmet.

(9) slvn. Na drugi obali se vidi znamenito tržnico.

(10) slvn. Na drugi obali se vidi znamenita tržnica.

(11) slvn. redko Na drugi obali je vidna znamenita tržnica.

V ruščini sta konkurenčni dve zgradbi: brezosebna s povedkovnikom *видно* in tožilniško izraženim predmetom zaznave/pobudnikom (12) in ujemalna zgradba z imenovalniškim predmetom zaznave (13). Tako kot slovenski zgradbi (9 in 10), obe ruski zgradbi vključujeta krajevno okoliščino (*на том берегу, на други обали*), ki je povezana z možnostjo zaznave.

(12) rušč. На том берегу (нам) видно известный рынок_{ACC}.

(13) rušč. На том берегу (нам) виден известный рынок_{NOM}.

Večina naravnih govorcev ruščine meni,⁸ da je zgradbi (12) in (13) zelo težko pomensko razločevati.⁹ Edini primer z neujemalnim *видно*, ki izključuje zamenljivost z ujemalno zgradbo, je možen takrat, ko v vlogi predmeta zaznave in opazovalca nastopata govorec in naslovnik (14, 15), ki sta udeleženca v istem komunikacijskem dogodku:

(14) rušč. Меня видно? slvn. Me vidite? Se me vidi?

(14b) *Я видна?

(15) Тебя не видно. slvn. Ni te mogoče videti. Ne vidi se te.

(15b) *Ты не видна.

Ujemalna zgradba z imenovalniškim pobudnikom pa ni izključena, ko gre za izražanje razmerja med udeležencem komunikacije (govorec-predmet zaznave) in zunanjim udeležencem (opazovalec). Izražanje možnosti zaznave z ujemalno zgradbo (16) je v slovenščini redkeje v rabi.

(16) rušč. Как раз за углом я не буду виден охране.
slvn. Ravno za vogalom me pa varnostniki res ne bodo videli.
? Ravno za vogalom pa varnostnikom res ne bom viden.

⁷ A. Breznik (1982: 288) navaja še zgradbo *videti je* s tožilniškim predmetom (*Videti je zvonik*), ki v današnji slovenščini ni ravno pogosta. O rabi zveze *videti je* v pomenu izražanja vtisa ali ocene gl. poglavje 3 v tej razpravi.

⁸ Vprašanih je bilo deset naravnih govorcev ruščine, iz Moskve in Peterburga, v starostnem razponu od 20 do 70 let.

⁹ Povedkovniška zgradba z *видно* in ujemalna zgradba z *виден/-на* se v ruščini razlikujeta zlasti po pogostosti: od 19. stoletja je raba zgradbe z *видно* in tožilnikom zelo hitro naraščala, kar je povzročilo sočasno umikanje konkurenčne zgradbe (o tem glej Saj 2014).

Bistveno za primerjavo s slovenščino je tudi, da ruski zgradbi dovoljujeta tudi izražanje opazovalca v dajalniku (prim. rušč. *Отсюда нам видно/виден рынок* **Od tukaj se nam vidi tržnica*).

V slovenščini je, kot je bilo že predstavljeno s primerom (9), splošni doživljalec lahko izražen z zgradbo *Vidi se morje*. V tem primeru je povratna oblika glagola *videti* zgolj izrazno prekrivna s pravim povratnim glagolom (17), ki označuje sovpadanje opazovalca in predmeta zaznave. Povratnoosebni zaimsek *se* v (17) izraža udeleženca, ki je koreferenčen z osebkom.

V tem primeru v ruščini ni možna raba povratnega glagola (*видеться v 18), temveč se vedno zahteva daljša zaimenska oblika (19).

(17) slvn. Vidim **se** v ogledalu.

(18) *Я вижусь в зеркале.

(19) rušč. Я вижу **себя** в зеркале.

Situacija ali dogodek, ki označujeta predmet zaznave, se ob glagolu *videti* lahko izražata tudi s stavčnim (20–22) in nedoločniškim dopolnilom (23). Obe možnosti opisujeta kompleksnejšo situacijo kot jo samostalniška zveza.

Glagol *videti* dopušča, da stavčno vsebino uvaja tako veznik *da* kot tudi vezniške besede, npr. *kako*, *kje*, ki na tak način specializirajo oz. specificirajo pomen vsebine v odvisniku. V primeru (20) veznik *da* uvaja zgolj dejansko vsebino oz. predmet zaznave. Ko pa veznik *da* zamenjamo z vezniško besedo *kako*, poudarimo način in potek pojava v odvisniku (21). Vezniška beseda *kje* pa poudarja umestitev pojava kot predmeta zaznave v konkreten prostor (22).¹⁰

(20) slvn. Vidim, **da** se oblači.
rušč. Я вижу, **что** становится пасмурно.

(21) slvn. Vidim, **kako** se oblači.
rušč. Я вижу, **как** становится пасмурно.

(22) slvn. Vidim, **kje** se oblači.
rušč. Я вижу, **где** становится пасмурно.

Slovenščina lahko stavčno vsebino ob glagolu *videti* izraža tudi z nedoločniško zgradbo s tožilnikom (23, 24).

(23) slvn. Vidim otroke **igrati** nogomet.
rušč. Я вижу, как дети играют в футбол.

(24) slvn. Vidim tekmovalce **peti** himno.
rušč. Я вижу, как участники соревнования поют гимн.

Razlika med vsebinskim odvisnikom in nedoločniškim dopolnilom glagola *videti* je v tem, da je nedoločniško dopolnilo zaradi izražanja istočasnosti bolj vključeno v

¹⁰ V nasprotju, npr. s hrvaščino slovenska veznika *kako* in *kje* nista pomensko izpraznjena, ne uvajata zgolj splošne vsebine in sta povezana z vprašalnici (o gramatikalizaciji hrv. *kako* in *gdje* glej Mihaljević 2009).

osnovno propozicijo. Nasprotno pa primer (26) dokazuje, da neistočasne situacije (25) ni mogoče izraziti z nedoločniško konstrukcijo.

(25) slvn. Vidim, da so tu nekoč živeli dinozavri.
rušč. Вижу, что здесь когда-то жили динозавры.

(26) *Vidim tu nekoč živeti dinozavre.

Dokaz medsebojne tesnejše pomenske povezanosti matičnega in nedoločniškega povedka je tudi to, da se predmet zaznave matičnega povedka ujema z neizraženim osebkom nedoločniškega polstavka.¹¹

2.2.1 V zgledih (8–23) situacija še ne vključuje zaporedja jasno ločenih faz in meje stanjskega zaznavanja. Toda raba *videti* z izraženim predmetom zaznave lahko označuje tudi prehod iz stanja nezaznave v stanje zaznave (stanje+, trajanje–, teličnost+). Pri tej spremembi vidskega pomena povedi ima navadno odločilno vlogo raba časa: če ima sedanjik trajnostni pomen, se v pretekliku in prihodnjiku praviloma izraža rezultativni pomen. J. Orešnik ugotavlja, da v primerih *videti* z izraženo rezultativnostjo prihaja do teličnega pomena in spremembe poudarka iz izhodiščnega statičnega pomena glagola *videti* v pomen 'zagledati', kar poudari trenutno in začetno točko nove situacije.

(27) slvn. Včeraj je videl nesrečo. (prehod iz nestanja v novo rezultativno stanje).

Pri prevodu (27) v ruščino sta dve možnosti. Če gre za pomen 'zaznati splošno dejstvo' (*videl je nesrečo*), uporabljamo glagol *видеть* brez predpanskega obrazila (28).

(28) rušč. Вчера он видел аварию.

Če pa trenutku zaznave sledi tudi vsebinsko nadaljevanje (29), uporablja ruščina dovršnik *увидеть*; ta glagol s pomenom rezultativnega stanja namreč predvideva posledično nadaljevanje dogajanja (29).

(29) rušč. Вчера он увидел аварию, и понял, что жизнь коротка.
slvn. Včeraj je videl nesrečo in razumel, da je življenje kratko.

Za oba jezika je značilno, da v nizu dogodkov, ki ne izražajo vzporednega poteka dveh dejanj, prevladujejo dovršniki.¹² Ker slovenščina ne pozna posebne oblike za dovršnik glagola *videti*, lahko v primeru (30) govorimo o dovršni rabi dvovidskega *videti*, medtem ko je v ruskem prevodu zaradi pravila o zaporedju dveh dogodkov edina možna pravilna raba *увидеть*.

(30) slvn. Stopil je k oknu in videl nesrečo.
rus. Он подошел к окну и увидел аварию.
*Он подошел к окну и видел аварию.

Če povzamemo, raba *увидеть* označuje prehod v novo stanje in s tem zmanjšuje tudi statičnost glagola *видеть*.

¹¹ Ker se premi predmet matičnega povedka nanaša na neizraženi osebek nedoločniškega dopolnila, jezikoslovci-generativisti podobne primere opisujejo kot t. i. *dvig predmeta iz odvisnega v glavni stavek (object raising)*.

¹² Pravilo o zaporedni rabi dveh dovršnikov za niz dogodkov se v ruščini uresničuje še dosledneje kot v slovenščini (o tem glej tudi Kravina 2019, Derganc 2014). Zato pri prevodu stavka *Vrnil se je in spal dve uri* drugega povedka v ruščino ne moremo prevesti z nedovršnikom **Он вернулся и спал два часа*, temveč z dovršnikom *Он вернулся и поспал два часа*.

2.3 Tako za slovenščino kot za ruščino je možna pomenska širitev iz vidne zaznave v miselno dojetje, ko glagol *videti/видеть* pridobiva pomen 'spoznati, ugotoviti'. Predmet dojetja je v tem primeru najpogosteje izražen z abstraktnim samostalnikom (31) ali stavčnim dopolnilom (32), torej z vsebino, ki med drugim zahteva tudi miselno analizo.

- (31) slvn. V očeh Petra sem videl veselje in odobravanje. = (videl + spoznal/ugotovil).
rušč. В глазах Петра я увидел радость и одобрение.
- (32) slvn. Peter je videl, da je dekletu všeč. = Spoznal/Ugotovil je da je dekletu všeč.
rušč. Петр (у)видел, что девушке нравится.

V zgornjih primerih (31, 32) se kaže prehod k novim spoznanjem (stanje+, trajanje–, teličnost+), zato je v teh primerih glagol *videti* dovršno rabljen, pomembno vlogo pri izražanju rezultativnosti pa ima tudi preteklik. Nedovršna raba glagola ni izključena, posebej v sedanjiku, kadar glagol izraža trajno miselno dejavnost (trajanje+) v pomenu 'razumeti' (33), npr. pri retoričnem vprašanju v (33):

- (33) slvn. Ali ne vidiš, da se Janez moti?! = Ali ne razumeš, da se Janez moti?!
rušč. А ты не видишь, что Янез ошибается?

2.3.1 Nadaljnji pomenski razvoj v smeri naklonske kontekstualne rabe, kjer se pomen 'vidno zaznati' združuje z 'doživeti', napovedujejo zgledi (34, 35, 36). V ruščini sta možna dva prevoda z dovršnima glagoloma: ali z obliko glagola *посмотреть* ali s frazemom, ki vključuje *увидеть* (34).

- (34) slvn. To bomo pa še videli!
rušč. Посмотрим. / Поживем – увидим.

Če je v ruščini izražena izkušnja, ki ni časovno umeščena v določen kontekst (ni jasne meje med trajanjem in enkratnostjo potencialnega dogodka), je edino možen nedovršnik (35). Dovršnik *увидеть* v primeru (36) zahteva eksplicitno izraženo časovno omejenost (*наконец-то* 'končno') in predmet (*это* 'to'), ki odpira možnost interpretacije z mejo.

- (35) slvn. To sem videl na lastne oči!
rušč. Я это видел собственными глазами.
- (36) rušč. Наконец-то я это увидел собственными глазами!
slvn. Končno sem to videl na lastne oči!

Pri združevanju miselnega spoznanja, vidne zaznave in življenjske izkušnje ima v slovenščini pomembno vlogo preteklik, ki kaže na doseženo mejo in s tem izraža teličnost. Tako v primeru (37) lahko, odvisno od konteksta oz. skladiščno-leksikalnih dejavnikov v okolici, potencialno govorimo o dovršni rabi *videti* (npr. *videl je nov film in bil takoj ves navdušen*) ali pa zgolj o dejanju kot dejstvu. V tem primeru ruščina obvezno uporablja nedovršnik *видеть* – raba nedovršnika je namreč tipična v kontekstu splošnoveljavne izkušnje.

- (37) slvn. Videl je nov film.
rušč. Он видел/*увидел новый фильм.

2.4 Glagol *videti* in njegova ruska ustreznica *видеть* se uporabljata tudi v pomenih 'srečati, srečati se, seznaniti se', ki v vlogi predmeta najpogosteje zahtevajo živega udeleženca, najpogosteje človeškega (38).

- (38) slvn. Celo večnost te nisem videl.
rušč. Целую вечность тебя не видел.

Dovolj očitna razlika v rabi *videti* in njegove povratne različice *videti se* med ruščino in slovenščino je v podpomenu 'srečati se z nekom, da bi se pogovoril/-a'. V ruščini se, kakor opozarja Ju. D. Apresjan (2014: 117), *видеть* v tem kontekstu uporablja kot nedoločnik v naklonskih zvezah:

- (39) rušč. Можно видеть главного редактора?
slvn. Ali bi se lahko videl z glavnim urednikom?
(40) rušč. Хочу вас видеть в 7 часов в своем кабинете.
slvn. Rad bi se z vami videl ob sedmih v svojem kabinetu.

V slovenskih prevodih ruskih zgledov (39) in (40) je običajna raba povratne oblike *videti se*, ki poudarja vzajemnost in se tako razlikuje od premorehodne rabe ruskega *видеть*.

Z vidika rabe vida v ruščini bi opozorili, da, čeprav ruski zgled (40) izraža časovno omejen dogodek (srečanje ob sedmih), se zaradi predvidenega trajanja srečanja uporablja nedovršni *видеть*. Če bi namesto nedovršnika uporabili *увидеть*, bi sporočilo izgubilo pomen trajnosti, ki je značilno za srečanje (?*Хочу вас увидеть в 7 часов*).

Glagol *videti se* v obeh jezikih lahko uporablja s povratno obliko v pomenu 'srečati se'¹³: *videti se oz. (у)видеться*¹⁴ izražata vzajemni stik dveh udeležencev.

- (41) slvn. Videla sva se šele včeraj.
rušč. Мы увиделись только вчера.

Z dodano okoliščino kratnosti *prvič* pridobi pomen 'srečati se' še dodatno pomensko lastnost 'seznaniti se s kom'.

- (42) slvn. S Petrom sem se prvič videl (= seznanil) na sestanku.
rušč. С Петром я впервые (у)виделся на деловой встрече (= познакомился).

Ponavljajoče srečanje se v slovenščini izraža s prislovnimi določili kratnosti (večkrat) ali s sekundarnim povratnim nedovršnikom *videvati se*.

- (43) slvn. S Petrom se vedno vidiva ob petkih.
rušč. Мы с Петром всегда видимся по пятницам.
(44) slvn. S Petrom se (vedno) videvava ob petkih.
rušč. Мы с Петром всегда видимся по пятницам.

¹³ Razlika med *videti se* in *srečati se* je v tem, da glagol *srečati se* vključuje možnost rabe neživega udeleženca: *Prvič sem se srečal s to problematiko med študijem*. Glagol *videti se* je zaradi svoje motiviranosti, povezane z vidno zaznavo, omejen na človeško. **Prvič sem se videl s to problematiko*.

¹⁴ Ob paru *видеться - увидиться* se v ruščini za izražanje vzajmene povratnosti uporablja tudi *видаться - повидаться*.

2.5 Ko glagol *videti* združuje zaznavo in miselno dejavnost, se uporablja tudi v pomenu 'previdovati, sklepati'. Predmet sklepanja v primeru (45) predstavlja določeno vsebino (situacijo, dogodek), ki je pogosto izražena s stavčnim *da*-odvisnikom.

- (45) slvn. Po oblakih je videl, da bo lepo vreme.
rušč. По облакам он (у)видел, что будет плохая погода.

V zgledu (46) povratna zgradba *Vidi se* ne izraža povratnosti ali vzajemnosti, temveč možnost posplošenega sklepanja, ki prehaja v visoko verjetnost.

- (46) slvn. Vidi se, da ste iz velikega mesta. = Možno je sklepati, da ste iz velikega mesta → Zelo je verjetno, da ste iz velikega mesta.
rušč. Видно, что вы из большого города.

Zgradba *Vidi se* se lahko uporablja tako v pomenu možnosti zaznave (9, 10) kot v pomenu sklepanja. Ravno tako se v ruski prevodni ustreznici slovenskega zgleda v (46) povedkovnik *видно* pomensko razširi iz možnosti na izražanje možnosti sklepanja ter posledično verjetnosti.

3 Pomenska obravnava glagola *gledati*/*смотреть*

V nasprotju z *videti* glagol *gledati* in njegova ruska ustreznica *смотреть*¹⁵ vnašata zavestno in dinamično oz. usmerjeno zaznavo. Pomenska razlika med statično in dinamično/usmerjeno zaznavo se izraža v tem, da se *gledati* ob glagolu premikanja lahko uporablja kot namenilniško dopolnilo, kar za *videti* ni značilno (47):

- (47) slvn. Pojdimo gledat/*videt, kaj se dogaja.
rušč. Давайте посмотрим/*увидим, что происходит.

Glagol *gledati* se tako kot glagoli zavestnega delovanja lahko uporablja v velelniku, kar je pri *videti* v knjižni rabi izključeno (48).¹⁶

- (48) slvn. (По)Glej, kaj delaš!
rušč. Смотри, что делаешь!

V nasprotju z *videti* glagol *gledati* v osnovnem pomenu usmerjene zavedne zaznave ne dopušča možnosti stavčnega dopolnila z veznikom *da* (49),¹⁷ lahko pa uvaja vsebinske stavke z veznikom *kako* (50).

- (49) slvn. Vidim, da se nekaj dogaja. vs. *Gledam, da se nekaj dogaja.
rušč. Вижу, что что-то происходит.
- (50) slvn. Gledam, kako/*da ga trpinčijo.
rušč. Смотрю, как/*что его мучают.

¹⁵ V prispevku obravnavamo *смотреть*, ki je pogosteje rabljen kot *глядеть*. *Смотреть* je v pogostnostnem slovarju ruske leksike na 15., *глядеть* pa na 109. mestu (Ljaševskaja, Šarov 2009).

¹⁶ V drugih južnoslovanskih jezikih in v južnoslovenskih narečjih (južnotranjska narečja) se tudi *videti* uporablja v velelniški obliki: štok. *Vidi šta si napravio!* slvn. narečno *Vidi, kaj si naredil!* V češčini je velelniška oblika glagola *vidět* izkazana zgolj v omejenih idiomatičnih kontekstih, npr. *viz 'glej v besedilu'*.

¹⁷ V povedi *Pojdimo gledat, da vidimo, kaj se dogaja* veznik *da* uvaja namerni odvisnik (*da bi videli*) in ne zgolj vsebine.

Če je *videti* v slovenščini dvovidski glagol, ima *gledati* kot enovidski glagol dovršni obliki *zagledati*, *pogledati*, ki z enkratnostjo omogočata izražanje meje, in s tem po našem razumevanju teličnosti. V nasprotju s slovenščina ima ruščina pri obeh glagolih vidška para: *видеть* vs. *увидеть*, *смотреть* vs. *посмотреть*.

3.1 Pri opisu *gledati* izhajamo iz pomena 'usmerjeno opazovati'. Ta pomen se lahko izraža netelično (najpogosteje v nedovršniku z neizraženim predmetom zaznave) ali telično. V zgledih (51) ima aktivni opazovalec usmerjen pogled (*Mitja gleda* = *Mitja opazuje*).

- (51) slvn. Mitja gleda pa nič ne vidi.
rušč. Митя смотрит и ничего не видит.

V primeru (51) je *gledati* netelično rabljen. Zamejitev zaznave, ki vsaj nakazuje teličnost dogajanja, je v povedi izražena šele z *videti* in njegovim premim dopolnilom (*nič ne vidi*). Netelična raba glagola *gledati* v nasprotju z *videti* ne more izražati splošne sposobnosti zaznave (*Moj sosed je slep, nič ne vidi* vs. **Moj sosed je slep, nič ne gleda*).

Kot kaže zgled (52), se *gledati* s prislovnim modifikatorjem neprežno uporabljata za opis trajajočega neteličnega zaznavanja.

- (52) slvn. Mojca nepremično gleda.
rušč. Мойца смотрит не отрываясь.

Usmerjenost zaznave je kot obvezna pomenska sestavina glagola *gledati* lahko izražena s predložno zvezo ali krajevnimi prislovi, ki označujejo smer (*kam/proti komu gleda?*):¹⁸

- (53) slvn. Mitja je gledal proti goram/ na vse strani/ skozi okno/ v tla/ navzgor.
rušč. Митя смотрел на горы/ во все стороны/ в окно/ в пол/ вверх/наверх.

V primerih (52) in (53) gre za usmerjeno zaznavo, ki ne vključuje cilja, rezultata ali notranje meje, ki bi izraženo dejavnost izčrpala.

Usmerjena zaznava *gledati* lahko celostno zajame vsebino v primeru, ko v vlogi predmeta zaznave nastopa tožilniško samostalniško dopolnilo, ki vključuje vsebino z začetno in končno točko dejavnosti, npr. *film*, *predstavo*, *tekmo*. Tako v primeru (54) lahko govorimo o telični rabi oz. doseženi notranji meji.

- (54) slvn. Gledal sem **predstavo** in se potem odpravil v kavarno. (zaobsežen je konec predstave in s tem tudi končna meja zaznave)
rušč. Я посмотрел спектакль и потом пошел в кафе.

Pri tovrstni rabi, ko glagol zaobseže celotno vsebino dopolnila, se v ruščini pokaže pomenskorazločevalna raba nedovršnika in dovršnika glagola (*но*)*смотреть*. Zato slovensko vprašanje (55) lahko prevedemo na dva načina: z nedovršnikom, ko označuje splošno izkušnjo nagovorjenega opazovalca (56), ali z dovršnikom, ko se navezuje na določen predhodni kontekst (57).

¹⁸ Glagoli zavedne zaznave imajo z glagoli premikanja skupno lastnost usmerjenosti, ta pa v obeh primerih uvaja dopolnilo. V nadaljevanju bodo opisani le primeri, kjer se predložnomorfemski glagoli leksikalizirajo (*Peter gleda za dobrimi avtomobili*).

- (55) slvn. Ali si gledal ta film?
 (56) rušč. Ты смотрел этот фильм? (ali si sploh gledal?)
 (57) rušč. Ты посмотрел этот фильм? (predhodni kontekst: o filmu sta se udeleženca komunikacije že pogovarjala)

Teličnost, ki pripelje dejanje do konca, se najjasneje izraža pri edninskem (54, 55) ali števno določenem dopolnilu (58) (glej tudi Marković 2007). Sicer pa se z nedoločnimi števnikami (*nekaj* pri 59) ali zgolj samostalniki v množini (60) notranja meja usmerjene zaznave zabriše in hkrati z njo se zmanjša teličnost.

- (58) slvn. To poletje sem gledal **pet predstav/ vse predstave Viktjuka**. (zaobsežen je konec)
 rušč. Этим летом я посмотрел пять спектаклей./ все спектакли Виктюка.
 (59) slvn. Imel sem možnost (po)gledati **nekaj filmov**.
 rušč. У меня была возможность посмотреть несколько фильмов.
 (60) slvn. V galeriji je gledal **slike**. 'ogledoval si je slike'
 rušč. В галерее он смотрел картины.

Glagol *gledati* se ne uporablja v povratnih zgradbah, ki so značilne za *videti* in označujejo splošno zmožnost zaznavanja nereferenčnega opazovalca (gl. 61)

- (61) slvn. *Od tu se daleč gleda. vs. Od tu se daleč vidi.

Zato ima povratnoosebna oblika *gledati se* lahko zgolj pomena prave (*gledati sebe*) ali vzajemne povratnosti (62 in 63).

- (62) slvn. Gledal se je v ogledalu.
 rušč. Он смотрел на себя в зеркало.
 (63) slvn. Soseđa se sovražno gledata.
 rušč. Соседи смотрят друг на друга с ненавистью.

3.2 Glagol *gledati*, ki je sicer povezan z usmerjeno zaznavo, lahko izraža tudi odnos živega, navadno človeškega udeleženca, do nečesa. Ta odnos se lahko netelično uporablja z lastnostnimi izprivedniškimi modifikatorji oziroma načinovnimi prislovi (64, 65):

- (64) slvn. Zakaj tako gledaš?
 rušč. Что ты так смотришь?
 (65) slvn. Janez čudno/žalostno/zaljubljeno gleda.
 rušč. Он странно/грустно/влюбленно смотрит.¹⁹

Ta pomen lahko vključuje vzajemni odnos, ki se v slovenščini izraža s povratno obliko, v ruščini pa opisno z zgradbo *смотреть друг на друга*.

- (66) slvn. Mitja in Maša se zaljubljeno gledata.
 rušč. Митя и Маша влюбленно смотрят за.
 *Митя и Маша влюбленно смотрятся.

Ruščina v nasprotju s slovenščino uporablja povratno obliko, ki izraža stališče govorca, da je predmet zaznave skladen z okolico. Ta zgradba navadno vključuje neživi

¹⁹ V ruščini se ob načinovnih prislovih v tem pomenu uporabljajo tudi predložne zveze *смотреть с грустью, с любовью*.

predmet, ki je primerjan z njegovim ozadjem (67, 68). Človeški udeleženec v vlogi predmeta, ki ga govorec ocenjuje, je možen, vendar redkeje rabljen (69).

- (67) rušč. На этой стенке картина хорошо смотрится.
slvn. Slika lepo izgleda na tej steni.
- (68) rušč. Этот свитер на тебе хорошо смотрится.
slvn. Ta pulover ti lepo pristoji./ta pulover na tebi lepo izgleda.
- (69) ?Ты хорошо смотришься в этом свитере.

Na zaključenost dejanja vpliva raba dovršnika *погледати*; konkretni glagol poleg zaključenosti označuje tudi to, da gre za en kvant dejanja.

- (70) slvn. Maša me je čudno pogledala.
rušč. Маша на меня странно посмотрела.

Razločevalnost dveh pomenov *посмотреть* se izraža z vezavo: neposredna tožilniška vezava izraža temeljit poglobljen pregled v pomenu 'ogledati si kaj'. Predložna vezava (*посмотреть на что*) pa označuje trenutno preusmerjanje pogleda ('pogledati kaj/kdo').

- (71) rušč. Я посмотрел дом, все квартиры хорошие.
slvn. Ogledal sem si stavbo, vsa stanovanja so dobra.
- (72) rušč. Митя посмотрел на дом и перевел взгляд на лес.
slvn. Mitja je pogledal stavbo in preusmeril pogled na gozd.

3.3 Leksikalizirani predložnomorfemski glagoli

V slovenščini se glagol *gledati* razlikuje od *videti* tudi po tem, da se lahko uporablja v leksikaliziranih zvezah s predlogi, npr. *gledati na* in *gledati za*. Pri tovrstnih rabah je pomenski sestavini usmerjenosti dodano še vrednotenje, ki je izrazno poudarjeno s predlogom. Z odnosom vrednotenja se hkrati odmikamo od izhodiščnega pomena zaznave.

- (73) slvn. Kako danes gledate na ta problem?
rušč. Как Вы сегодня смотрите на эту проблему? = Как Вы сегодня относитесь к этой проблеме?

V ruskih zgledih (74, 75) predložnomorfemski *смотреть на* vrednotenjsko uvaja predlagano vsebino s kazalnim zaimkom, ki to odvisniško vsebino pozaimlja. Vsebina se lahko uvaja z veznikom *чтобы* in nedoločnikom oz. *с чтобы* in osebno glagolsko obliko, če se osebkata matične in odvisne predikacije razlikujeta. Prehod iz pomena zaznave v presojo se dovolj očitno razbere iz slovenskega prevoda, kjer je vrednotenjski odnos izražen z glagolom *misлити*.

- (74) rušč. Как ты смотришь на то, чтобы пойти в кино?
slvn. Kaj misliš, da bi šla/šli v kino?
- (75) rušč. Как ты смотришь на то, чтобы он завтра приехал в гости?
slvn. Kaj misliš o tem, da bi nas on jutri obiskal?

V slovenščini se znotraj vzpostavljanja odnosa do nečesa lahko izrazi tudi prednostno vrednotenje. Pri tovrstni vrednotenjski hierarhizaciji imajo bistveno sporočilno vlogo členki, npr. *samo*, *zlasti*. Kot je vidno iz prevoda (76), tovrstne rabe ruski *смотреть* ne pozna in uporablja zvezo *только думать о чём*.

- (76) slvn. Marko gleda zlasti na zabavo, manj na študij.
rušč. Марко больше думает про развлечения и меньше – об учёбе.
- (77) slvn. Janez gleda samo na svoj dobiček.
rušč. Янез только и думает, что о заработке.

3.3.1 Prednostno vrednotenje kot pomenska sestavina zveze *gledati na* se še bolj intenzivira pri naklonski rabi, ki lahko ima pomena 'hoteti; iskati' oz. izraža močno željo doživljajca v vlogi stavčnega osebk. Za ruski *смотреть на* tovrstni pomenski prenos ni značilen.

- (78) slvn. Gleda le na to, da bi kaj zaslužil. = Hoče le/ Išče le, da bi kaj zaslužil
rušč. Он хочет только заработать.

3.4 Vrednotenje odnosa se v slovenščini lahko stopnjuje v nadzor, ki se pri glagolu *gledati* in predložnomorfemskem *gledati na* povezuje s pomenskima sestavinama 'zavedno ravnanje' in 'usmerjenost'. V ruščini se ta pomen izraža z morfemskopredložnim glagoloma *следить за кем/чем* ali *смотреть за кем/чем* 'paziti na kaj/koga'.

- (79) slvn. Martin gleda na svoj denar/imetje. = Pazi na svoj denar/imetje.
rušč. Мартин следит за своими деньгами/своим имуществом.
- (80) slvn. ... ljuba duša, glej na otroke!
rušč. Душа моя, (по/при)смотри за детьми!

Glagol *gledati* ima lahko pomen 'paziti' v opozorilnih zgradbah z velelniško obliko *Glej(te)!* Ravno velelniška oblika *gledati* pa v pomenu 'paziti' omogoča rabo *da*-odvisnikov, ki sicer niso dopolnila *gledati* v osnovnem zaznavnem pomenu.

Da-odvisnik se v tem primeru nanaša na situacijo, ki je zadobna v odnosu do trenutka upovedovanja. Izražena je lahko z dovršnim sedanjikom (81), ki praviloma izraža bližnjo prihodnost, redkeje z nedovršnim sedanjikom (82), ali pa s prihodnjiki obeh vidov (83).

- (81) slvn. Glej, da napišeš poročilo do petka, sicer ne bo plače.
rušč. Смотри, напиши отчет до пятницы, а то не будет зарплаты.
- (82) slvn. Glej, da po zabavi vse pospraviš.
rušč. Смотри, убери все после вечеринки.
- (83) slvn. Glej, da greš domov.
rušč. Смотри, пойдй домой.

Ruska velelniška oblika *смотри(те)* se lahko leksikalizira v besedico, ki izraža opozorilo ali začudenje (84). Pri ruskih opozorilnih zgradbah se v tem primeru vsebina, ki označuje nezaželeno situacijo, najpogosteje izraža z nikalnico in velelnikom dovršnikov. Na izrazni ravni se med slovenskimi in ruskimi zgradbami kaže naslednja razlika: opozorilnemu *glej(te)* sledi vsebina, ki jo v slovenščini uvaja veznik *da*,²⁰ v ruščini je pa v rabi zaporedje dveh velelniških oblik.

²⁰ Tovrstne zgradbe mogoče opozarjajo tudi na ostalino nekdanje členkovne rabe *da*, pri kateri je ta členkovno izražal željo in posledično tudi opozorilo.

- (84) slvn. Glej, da ne boš pozabil denarnice.
rušč. Смотри, не забудь кошелек.

V slovenščini in ruščini se velelniški oblika *Glej(te)* in *Смолпу(me)* lahko uporabita tudi v členkovni vlogi to je nagovoru, pri katerem govorec poskuša pritegniti pozornost naslovnika.

V tem primeru gre za deleksikalizacijo v smislu, da glagol izgublja pomen zaznave in ima vlogo fatičnega členska.

- (85) slvn. Minister je odgovoril: Glejte, ni tako hudo, kot se zdi
rušč. Министр ответил: «Смотрите, не все так страшно, как кажется».

3.5 Predložnomorfemska raba glagola *gledati za* lahko izraža tudi usmerjeno, močno zanimanje, pri katerem se pobudnik izraža z orodniško predložno zvezo. Enakoizrazna zveza *смотреть за* ima v ruščini bodisi aktualni pomen 'gleda v smeri za X' bodisi preneseni pomen 'paziti na koga'.

- (86) slvn. Janez rad gleda za blondinkami, Jože pa za temnolaskami.
rušč. Янезу нравятся блондинки, а Йоже – брюнетки.

Danes pa je v istem pomenu 'izražati zanimanje' v slovenščini občutno redkeje rabljen *gledati po* z mestnikom:

- (87) star. slvn. Janez je začel gledati po dekletih. → Janez je začel gledati za dekleti.
rušč. Янез начал посматривать на девушек.

3.6 Če je usmerjena dinamika zaznave značilna za žive, pretežno človeške udeležence, se *gledati* pri neživem uporablja tudi v pomenu usmerjene prostorske statičnosti. Personifikacija povzroči prenos izhodiščnega glagolskega pomena (*Špela gleda*) na določen položaj neživega, pri čemer se usmerjenost najpogosteje izraža s predložno tožilniško zvezo *z na* (*gledati na*); ruščina pa v tem kontekstu uporablja ali *смотреть на* ali glagol premikanja *выходить на*.

- (88) slvn. Vajina spalnica gleda na sever. Okno gleda na ploščad.
rušč. Ваша спальня выходит/смотрит на север. Окно выходит/смотрит на север.

3.6.1 Personificirana raba glagola *gledati* je značilna tudi za označevanje položaja, pri katerem glavni udeleženec označuje neživi predmet, ki je položajno usmerjen iz ali izpod česa (*X gleda iz Y*). Ruščina te prenesene rabe ne pozna.

- (89) slvn. Steklenica gleda iz žepa.
rušč. У него бутылка выглядывает/торчит (štrli) из кармана. *смотреть из кармана.
- (90) slvn. Iz nogavice mu gleda palec.
rušč. Из дырки на носке у него торчит большой палец.

4 Vezna (pomensko oslabljena) raba *biti videti, izgledati*, rušč. *выглядеть*

Pri obravnavi veznega pomensko oslabljenega pomena glagola *videti* v zgradbi *X je videti Y* je treba izhajati iz izhodiščnega statičnega pomena. Statični pomen se potrjuje

v zgradbah *Janez je videti vesel*, *Avto je videti nov*. V teh zgradbah stavčni osebek (*Janez*, *avto*) ne označuje opazovalca, temveč opazovani predmet/osebo, ki ga govorec ocenjuje. V tem primeru pomensko oslabljeni glagol *videti* nujno potrebuje vsebinsko dopolnilo, ki je stavčnočlensko povedkovo določilo. Pomensko enakovredna zgradbi *X je videti Y* je zgradba z glagolom *izgledati* (*X izgleda Y*), v kateri predponskoobrazilni glagol *izgledati* izgubi vso dinamičnost, ki je sicer značilna za osnovni pomen *gledati*. Tudi v ruščini je v rabi nepolnopomenski glagol *выглядеть*.²¹

- (91) slvn. Janez je videti vesel. = Janez izgleda vesel.
rušč. Янез выглядит веселым.
- (92) slvn. Avto je videti (kot) nov. = Avto izgleda (kot) nov.
rušč. Машина выглядит новой / как новая.

Priposovalna lastnost se v povedkovem določilu navadno izraža z imenovalniško obliko pridevnika (*vesel*) ali z zvezo, ki jo uvaja primerjalni veznik *kot* (*kot nov*), medtem ko je v ruski ustreznici tudi še v rabi brezpredložni orodnik, ki sicer označuje nestalno subjektivno lastnost. Potrebno je poudariti, da je v teh zgradbah v obeh jezikih neizražen ocenjevalec, ki navadno sovпада z govorcem. V zgledih (91) in (92) je ocena še vedno povezana zlasti z vidno zaznavo.

Zgradba *videti je* se uporablja tudi kot matični stavek, ko govorec na podlagi vidnega vtisa presoja celotno situacijo v vsebinskem *da*-stavku (93, 94).

- (93) slvn. Janez čudno hodi. Videti je, da je pijan.
rušč. Янез странно ходит. Видно/видимо, пьяный.
- (94) slvn. Oče ni takoj odgovoril. Videti je, da še premišlja.
rušč. Отец ответил не сразу. Видно/видимо, он колеблется.

Ruski glagol *выглядеть*, kot je razvidno iz ruskih prevodov (93, 94), ne uvaja vsebinskih odvisnikov. Presoja ocenjevalca v tem primeru izražajo predikativni prislovi *видно/видимо* ('vidi se') ali *похоже* ('videti je, vse kaže'), ki so lahko na začetku ali vrinjeni sredi povedi (95).²²

V smer izražanja presoje gre tudi zgradba z matičnim glagolom *izgledati*, ki jo dopolnjuje vsebinski *da*-odvisnik.

- (95) slvn. Prav imaš. Izgleda, da primer ni zapleten.
rušč. Ты прав. Похоже, случай не сложный/ Случай, похоже, не сложный.

5 Sklepne ugotovitve

Glagoli zaznave se v novejših tipoloških raziskavah pogosto delijo na tri skupine. V primeru vidne zaznave so to: pretežno statični (*videti*), dinamični (*gledati*) in nepolnopomenski glagoli v vezni vlogi (*biti videti*, *izgledati*). Prispevek opisuje zastopanost

²¹ Ruski glagol *выглядеть* je tako kot slvn. *izgledati* kalkiran po nem. *aussehen*. V ruskem sistemu izstopa po tem, da je edini nedovršnik s naglašnim predponskim obrazilom *вы-*.

²² Ruska slovnica primere tematiziranih ali vrinjenih *видно* in *похоже* opisuje kot »uvodne besede« (*вводные слова*), ki poved naklonsko spreminjajo, vendar še ne pomenijo dodatne predikacije.

treh skupin glagolov vidne zaznave v slovenščini in ruščini. V slovenščini prvo in tretjo skupino povezuje statični pomen, ki je povezan z glagolom *videti*.

Razlika med slovenščino in ruščino je v tem, da je glagol *videti* v slovenščini dvo-vidski, kar pomeni, da se potek situacije (vidski pomen povedi) izraža v konkretnem skladdenjskem okolju. Ruščina razliko med procesom ali zgolj poimenovanjem izkušnje in rezultatom lahko izraža z razmerjem med *видеть* in predponskoobrazilnim dovršnikom *увидеть*.

V obeh jezikih *videti/видеть* lahko označuje a) neaktualno sposobnost zaznave brez izraženega predmeta zaznave in b) aktualno zmožnost z izraženo vsebino oz. predmetom zaznave. V slovenščini se *videti* uporablja tudi v zgradbi s povratno obliko glagola, ki izpostavlja možnost zaznavanja predmeta (*Od daleče se vidi morje*), kar je v ruščini izraženo s povedkovniško zgradbo z *видно* (*Издаляка видно море*). Tako slovenščina kot ruščina poznata pomensko širitev iz vidne zaznave v miselno dojetje, ko glagol *videti/видеть* pridobiva pomen 'spoznati, ugotoviti'.

Glagola *gledati* in *смотреть* se povezujeta z dinamično in usmerjeno zaznavo in se zato lahko uporabljata v velelniku ali kot dopolnilo glagolov premikanja.

Razlika med jezikoma se kaže pri rabi povratnih glagolskih oblik: slovenski *gledati se* ima aktivni vzajemni pomen, ki ga v ruščini izraža zgradba *смотреть друг на друга*. Ruščina v nasprotju s slovenščino pozna možnost povratne zgradbe, ki postavi v ospredje neživi predmet zaznave, ki ga opazovalec ocenjuje (*Эта картина хорошо смотрится на стене*). V leksikaliziranih zvezah s predlogi (*gledati na/za; смотреть за*) se v obeh jezikih zgodijo pomenski premiki, ki omogočajo izražanje različnih odnosov, npr. vrednotenje ali nadzor.

V slovenščini samo *videti* dovoljuje spremembo sporočilne perspektive oz. izpostavljanje predmeta, kar se potrjuje tudi v zgradbah *X je videti (kot) Y*, pri kateri neizraženi govorec predmetu opazovanja pripisuje lastnost. Ta zgradba je vzporedna s predponskoobrazilnima glagoloma v slvn. *X izgleda kot Y* oz. rušč. *X выглядит Y*; v zadnjih treh zgradbah glagoli nastopajo v oslABLJENEM pomenu.

Zgradba *videti* je lahko v slovenščini nastopa tudi v vlogi matičnega povedka z vsebinskim odvisnikom (*Videti je, da je to neizvedljivo*). Takrat je možen pomenski prehod iz vidne zaznave v izražanje presoje situacije, kar se v ruščini najpogosteje izraža s povedkovniki *видно, видимо* in *похоже*.

VIRI IN LITERATURA

- Anton BREZNIK, 1982: *Jezikoslovne razprave*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska matica.
- Aleksandra DERGANČ, 2014: Še o razliki med vzhodnim in zahodnim tipom delovanja glagolskega vida v slovanskih jezikih. *Slavistična revija* 62/4. 537–43.
- Gigafida 2.0 = Besedilni korpus slovenskega jezika. [Na spletu](#).
- Domen KRIVINA, 2019: Zaporednost dejanj in njen vpliv na rabo glagolskega vida v slovenščini. *Slovenski jezik - Slovene linguistic studies* 12. 75–93.
- Željko MARKOVIĆ, 2007: Situacioni tipovi glagola *videti* i *gledati*. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 50. 481–88.
- Milan MIHALJEVIĆ, 2009: The Structure of Complements of Verbs of Perception in Croatian. *A Linguist's Linguist: Studies in South Slavic Linguistics in Honor of E. Wayles Browne*. Ed. S. Franks, V. Chidambaram, J. Brian. Bloomington, Indiana: Slavica Publishers. 317–53.
- Nadežda MOISEEVA, 1998: Verbs of perception in Russian. *Lexikologie und Sprachveränderung in der Slavia*. Ed. M. Giger, T. Menzel, B. Wiemer. Oldenburg: BIS. 153–64.
- Janez OREŠNIK, 1994: *Slovenski glagolski vid in univerzalna slovnica*. Ljubljana: SAZU. SSKJ 2 = Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. [Na spletu](#).
- Jože TOPORIŠIČ, 2000: *Slovenska slovnica* (SS). Četrta prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.
- Åke VIBERG, 1984: The Verbs of Perception: A Typological Study. *Explanations for Language Universals*. Ed. B. Butterworth idr. Berlin: Mouton de Gruyter. 123–62.
- Björn WIEMER, v tisku: A general template of clausal complementation and its application to South Slavic: theoretical premises, typological background, empirical issues. *Clausal complementation in South Slavic*. Ed. B. Wiemer, B. Sonnenhauser. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Юрий Д. АПРЕСЯН (ред.), 2014: *Активный словарь русского языка*. Том 2. В-Г. Москва: Языки славянской культуры.
- [Jurij D. APRESJAN (red.), 2014: *Aktivnyj slovar' russkogo jazyka*. Tom 2. V-G. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury.]
- Ольга Н. ЛЯШЕВСКАЯ, Сергей А. ШАРОВ, 2009. *Частотный словарь современного русского языка (на материалах Национального корпуса русского языка)*. Москва: Азбуковник.
- [Ol'ga N. LJAŠEVSKAJA, Sergej A. ŠAROV, 2009. *Častotnyj slovar' sovremennogo russkogo jazyka (na materialah Nacional'nogo korpusa russkogo jazyka)*. Moskva: Azbukovnik.]
- Сергей С. САЙ, 2014: Лексические механизмы грамматического дрейфа: конструкции с дативным субъектом в русском языке XVIII–XXI веков. *Acta Linguistica Petropolitana. Труды Института лингвистических исследований РАН* 10/3. Санкт-Петербург: Наука. 568–610.
- [Sergej S. SAJ, 2014: Leksičeskie mehanizmy grammatičeskogo drejfa: konstrukcii s dativnym sub'ektom v russkom jazyke XVIII–XXI vekov. *Acta Linguistica*

Petropolitana. Trudy Instituta lingvističeskikh issledovanij RAN 10/3. Sankt-Peterburg: Nauka. 568–610.]

РЕЗЮМЕ

Глаголы восприятия в новейших типологических исследованиях часто делят на три группы. В случае визуального восприятия это: преимущественно стативные глаголы (слвн. *videti*, рус. *видеть*), динамические глаголы (слвн. *gledati*, рус. *смотреть*) и полусвязочные глаголы в составе конструкций (слвн. *biti videti*, *izgledati*, рус. *выглядеть*). Статья описывает представленность трех групп глаголов визуального восприятия в словенском и русском языках. В словенском языке первую и третью группу объединяет стативное значение, связанное с глаголом *videti*.

Разница между словенским и русским языками заключается в том, что словенский глагол *videti* – двувидовой, что означает, что аспектуальность высказывания выражается в конкретном синтаксическом окружении. Русский язык может выражать различие между процессом и результатом при помощи соотношения между *видеть* и приставочным глаголом совершенного вида *увидеть*.

В обоих языках *videti/видеть* может обозначать а) неактуальную способность восприятия без выраженного стимула и б) актуальную способность с выраженным стимулом (объектом восприятия). В словенском *videti* употребляется также в конструкции с возвратной формой глагола, которая выражает возможность восприятия объекта (слвн. *Od daleče se vidi morje*), что в русском языке передается предикативной конструкцией с *видно* (рус. *Издалека видно море*).

В обоих языках стимул (объект восприятия) может быть выражен и при помощи придаточного предложения, в словенском языке также инфинитивом.

Как в словенском, так и в русском языках отмечается расширение значения от визуального восприятия к когнитивному процессу, как в случае, когда глаголы *videti/(y) видеть* получают значение 'понимать, узнать'.

Словенское *gledati* и его русское соответствие *смотреть*, в свою очередь, связаны с динамическим и направленным восприятием, и в связи с этим могут употребляться в повелительном наклонении или в качестве дополнения после глаголов движения.

Разница между языками проявляется при употреблении возвратных глагольных форм: словенский *gledati se* имеет активное реципрокальное значение, которое в русском выражает невозвратная конструкция *смотреть друг на друга*. Русскому, в отличие от словенского, известна возможность употребления возвратного *смотреться* в особой возвратной конструкции, которая чаще всего выводит на передний план неживой предмет, оцениваемый наблюдателем (рус. *Эта картина хорошо смотрится на стене*). В лексикализованных сочетаниях с предлогами (*gledati na/za; смотреть за*) в обоих языках происходят изменения значений, которые позволяют выражать различные типы отношений, оценивание, присмотр.

Когда с лексикализованным сочетанием *gledati na/смотреть на* используется неодоушевлённый объект, в обоих языках конструкция приобретает значение направленной статичности, напр. *Okna gledajo na ploščad, Окна смотрят на площадь*.

Следует подчеркнуть, что в словенском только *videti* допускает изменение перспективы сообщения, т.е. экспозицию объекта. Это подтверждается также в конструкциях *X je videti (kot) Y* (*X выглядим Y*), в которых невыраженный говорящий приписывает объекту наблюдения некую характеристику, то есть оценивает его. Эта конструкция параллельна слвн. *X izgleda Y* или рус. *X выглядим Y*; в этих конструкциях глаголы выступают в ослабленном значении, и поэтому требуют при себе именного сказуемого или адъекта.

Конструкция *videti je* в словенском языке может выступать также в роли матричного предиката с придаточным предложением (слвн. *Videti je, da je to neizvedljivo*, рус. *Видно/видимо, это невыполнимо*). В этом случае возможно семантическое смещение от выражения визуального типа восприятия действительности к оцениванию ситуации, которое в русском выражается вводными конструкциями с *видно, видимо* или *похоже*.